

En ny norsk erkebispemynt

Av Jon Anders Risvaag

Bakgrunnen for denne artikkelen er at forfatteren i februar 2015 ble kontaktet av Gunnar Thesen ved Oslo Myntgalleri A/S for å få en vurdering av en hvid preget for erkebiskop Gaute Ivarsson (1475-1510), som var innlevert til auksjon. Thesen kunne ikke finne et tilsvarende eksemplar i publiserte stempelstudier av Gaute Ivarssons mynter.¹ Den innleverte mynten har en advers av kjent type, med bokstaven n i feltet og en variasjon over omskriften MONETA AREPI NIDROSIEN. Alle kjente eksemplarer av denne adverstypen har vært koblet til reverser som bærer riksvåpen over stort kors og variasjoner over omskriften SAN OLAWS REX.² Den nye mynten skiller seg fra andre kjente eksemplarer ved at den i feltet på revers ikke har et riksvåpen, men en riksløve tilsvarende Gattes MONETA NORWEI-hvider³ og kong Hans tidlige Bergenshvider⁴.

Den nyoppdagede myntens advers fremsto som identisk med advers 507, med et lite unntak i omskriften hvor 507 opprinnelig er lest som: MO·AREPI·NIDRO·, mens den nye mynten leses som MO·AREPI·NIDRO·. Advers 507 er hittil bare kjent fra et eksemplar, funnet i Hoprekstad (Hopperstad) stavkirke.⁵ I forbindelse med den nye mynten er mynten fra Hoprekstad studert på nytt med bedre forstørring av foto. Dette avslører at det mellom I og N i omskriften skjuler seg en liten sirkel (·) i tillegg til apostrof ('). Den korrekte lesningen skal altså være: MO·AREPI·NIDRO·. Omskriften var med andre ord lest feil under stempelstudiet. Dette betyr at omskriften er den samme som på den nye hviden. Det forandrer imidlertid ikke det faktum at vi fremdeles har en unik advers 507. Vi står igjen med en ny revers til en allerede dokumentert advers.

Reversen på den nye mynten er helt ny med tanke på kombinasjonen av myntbilde (riksløve) og omskrift (SAN OLAWS REX var.). Denne får nummer 1212. Løven har ingen paralleller i Gattes MONETA NORWEI-mynter, men kan ha enkelte likheter i utformingen av løven til Revers 1207⁶.

Illustrasjon:

1) Gaute Ivarsson (og kong Hans?), hvid, Type IV (MONETA NORWEI), Schive XIV, 14.

2) Gaute Ivarsson, hvid, Schive XVII, 26.

3) Ny Gaute Ivarsson-hvid.

Foto: Åge Hojem, NTNU Vitenskapsmuseet.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Omskriften **SΛN TʰOL ΛWS RƎP** er heller ikke kjent fra før. De nærmeste parallellene er revers 1209 med omskriften: **SΛN TʰO LΛV SʀRƎ** og revers 1202 **SΛND TʰON ΛWS RDX**. Revers 1209 er i likhet med advers 507 bare kjent i et eksemplar – den før omtalte mynten fra Hoprekstad! Revers 1202 er kjent i tre eksemplarer, alle i kombinasjon med advers med kronet monogram **h** og omskriften **INΛNS DʒR NORWDIʃʃ**.⁷ En konsekvens av denne nye kombinasjonen er en utvidelse av den opprinnelige kjede 12, som før bare omfattet Hoprekstad-hvidens advers og revers.⁸

Ny kjede 12

Den nye hviden vi står overfor her er sannsynligvis en overgangstype mellom den første riksløve-typen til den påfølgende riksvåpentypen.⁹ Denne slutter seg inn i en rekke av gradvise skritt bort fra en kongelig utseende hvid produsert for erkebiskopen, via en stadig mer present St. Olavsikonografi (inklusive erkebispesetets tidlige våpen, Olavsøksen i skjold), til en hvid hvor erkebiskopen fremtrer alene.

Hvorvidt den nye hviden er preget etter type V, eller om den er preget parallelt med denne, er vanskelig å si. Sannsynligheten taler for det første da myntbildet **n** og erkebiske-omskriftene ser ut til å erstatte kronet monogram **h** og Hans-omskriftene helt på adversen over tid. Funnet av en ny overgangstype er videre en ytterligere styrking av antagelsen om at det ikke ble preget hvider i Oslo under kong Hans.¹⁰

Beskrivelse av ny Gaute Ivarsson hvid:

Adv. 507: Bokstaven **n** i felt. Omskrift mellom to perleringer:

MOʃΛRƎPIʃNDROʃ

Rev. 1212: Riksløve over stort kors. Omskrift mellom to perleringer:

SΛN TʰOL ΛWS RƎP

Vekt: 0,754g.

Diameter: 16/17 mm.

Stempelstilling: 0°

1 Risvaag, J.A., 2006: *Mynt og by. Myntens rolle i Trondheim by i perioden ca. 1000-1630, belyst gjennom myntfunn og utmynting*, NTNU 2006:200, Trondheim; Lohne, O., Risvaag, J.A., Ulseth, P.; og Lohne, J., 2010: *The Mint in the Nidaros Archbishop's Palace. Coin production under Archbishop Gaute Ivarsson (1475-1510)*. *Det kongelige Norske Videnskabers Selskab Skrifter* 2010, nr. 1, Trondheim.

2 Schive, C.I. 1865: *Norges mynter i middelalderen*, Christiania, XVII, 24-27; Schou, H.H., 1926: *Beskrivelse af danske og norske mønter 1448-1814 og danske mønter 1815-1923*, København, nr. 1-13; Skaare, K. 1995: *Norges mynthistorie* [NMH], bind II, Oslo, nr. 329; Risvaag 2006, s. 390-394; Lohne et al., s. 159-161.

3 Schive XIV, 12-30; Schou, nr. 1187-219; NMH, nr. 304-305; Risvaag 2006, Hvid type IV; Lohne et al. 2010, Type IV.

4 Schive XIV, 6-10; Schou, nr. 171-186; NMH, nr. 297; Risvaag 2006, Hvid type I.

5 Mynt 314: Hoprekstad kirke (Lohne et al. 2010, s. 159-160).

6 Mynt 308, 309 og 312 – alle kombinert med Adv 505 (Lohne et al. 2010, s. 159-160).

7 Type V, mynt 273-275 (Lohne et al. 2010, s. 156).

8 Lohne et al. 2010, s. 67.

9 Lohne et al. 2010, Table 3.2.

10 Risvaag 2006, s. 366-371.

Omskriftene er fremstilt med fonten *Inscription Numismatic* – © Fitzwilliam Museum, Cambridge.